

Yaman, F. ve Tuncay, T. (2020). Ölümcül çocuk istismarları ve Türkiye çocuk koruma sistemine yönelik bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(3), 1370-1393.

Derleme

*Makale Geliş Tarihi:05.12.2019
Makale Kabul Tarihi: 12.07.2020*

ÖLÜMCÜL ÇOCUK İSTİSMARLARI VE TÜRKİYE ÇOCUK KORUMA SİSTEMİNE YÖNELİK BİR DEĞERLENDİRME

A Review of the Deadly Child Abuses and Child Protection System in Turkey

Fikret YAMAN*

Tarık TUNCAY**

* Dr., Ankara, shufyaman@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2385-5824

** Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, tarikuncay@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9447-6717

ÖZET

Modern dönemde, çocuk koruma sistemlerine dâhil olup olmamalarına bakılmaksızın öldürülen veya ağır istismara uğrayan çocuklardan dolayı kamuoyu ve medyada yoğun tepkiler ve medya baskısı oluşmaktadır. Birleşik Krallık ve Avustralya gibi ülkelerde, ölümcül çocuk istismarı ya da ihmali vakalarından sonra, çocuk koruma sistemlerinin ciddi eleştirilere maruz kaldıkları ve çocukları koruyamamakla suçlandıkları görülmektedir. Çocuk ölümleri ve ağır istismar vakaları, gelişmiş ülkelerdeki çocuk koruma sistemlerinin oluşturulması ve sürekli gözden geçirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Diğer taraftan, yalnızca trajik olaylardan hareketle çocuk koruma sistemlerinin yapılandırılmasının uygun olmadığı ve farklı sorunlara yol açabileceği de araştırmalarla ortaya konulmuştur. Bu derleme, çocuk ölümlerine ilişkin olarak uluslararası çocuk koruma sistemlerinin geliştirdiği politika ve uygulamaları, Türkiye’de korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hukuki düzenlemeleri ve uygulamaları farklı açılardan irdelemeyi ve çocuk koruma sisteminin daha etkili bir şekilde yapılandırılmasına katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Çocuk ölümü, çocuk koruma, korunma ihtiyacı olan/muhtaç çocuk, çocuk koruma sistemi, çocuklarla sosyal hizmet

ABSTRACT

In the modern era, intense social reactions and media pressure arise in connection with severely abused or murdered children, whether they are involved in child protection systems or not. In countries such as the United Kingdom and Australia, after fatal child abuse or neglect, child protection systems are subject to serious criticism and accused of failing to protect children. Child deaths and cases of severe abuses have played an important role in the establishment and review of child protection systems in developed countries. On the other hand, it has been revealed by the researches that it is also not appropriate to construct child

protection systems based on tragic events and may cause different problems. This review article, taking into account the policies and practices developed by international child protection systems regarding child mortality, aims to contribute to the examination of the legal arrangements and practices towards the children in need of protection from different perspectives and the effective configuration of the child protection system in Turkey.

Key words: *Death of child, children in need, child protection, child protection system, social work with children*

GİRİŞ

Aile, çocukların büyümesi ve gelişmesi için ideal ve doğal ortam olmasına rağmen çeşitli nedenlerle her çocuk aile ortamında yaşama imkânına sahip olamamaktadır. Ebeveyn yoksunluğu, terk, anne ve/veya babaların velayet sorumluluklarını yerine getir(e)memesi gibi nedenlerle çocukların korunmaya muhtaç hale geldiği durumlarda ise sorumluluk genel olarak kamu kurumlarına aittir.

Tarihsel süreç içerisinde yoksulluk korkusu, cinsiyet tercihi, kültür ve inanç gibi nedenlerden dolayı çocuklar ihmal, istismar ve kötü muameleye maruz kalmıştır. 20.yy ile birlikte çocuk istismarının bir sorun olarak tekrar ortaya çıkmasında 1940 ve 1950'li yıllar boyunca Amerika Birleşik Devletleri'ndeki tıp dergilerinde yayımlanan araştırmalar etkili olmuştur. Söz konusu çalışmalarda, çocuklara bakıcıları tarafından bilinçli olarak travma uygulandığı iddia edilmiştir (Igraham ve Matson 1944; Smith 1944; Caffey 1946; Silverman 1953; Wooley ve Evans 1955; Bakwin 1956; Jones ve Davis 1957; Friedman 1958; Miller 1959; akt. Lonne vd., 2008). Bununla birlikte özellikle Kempe ve diğerleri tarafından 1962 yılında ortaya atılan "hırpalanmış çocuk sendromu"¹ çocuk istismarının temel bir toplumsal soruna dönüşmesinde önemli rol oynamıştır. Kempe ve diğerlerinin çalışması, çocuk istismarı sorununu bir anda ABD'deki mesleki, kamu ve siyasetin gündemine tekrar getirmiştir. Bu görüş, Çocuklara İşkencenin Önlenmesi Ulusal Derneği (National Society for the Prevention of Cruelty to Children) ve Sağlık ve Sosyal Hizmet profesyonelleri tarafından Birleşik Krallık ve Avustralya'ya taşınmıştır. Sonuç olarak, bütün Anglofon (İngiliz) dünyasındaki politika ve uygulamalar, Amerika'daki bu kavramsallaştırmadan oldukça etkilenmiştir (Lonne vd, 2008).

Kempe, çocuk istismarının nedenlerinin ebeveynlerin psikopatolojilerinden kaynaklandığı ileri sürmüştür. Ebeveynlerin çocukları için tehlikeli olarak görülmesi

¹ Hırpalanmış çocuk sendromu, çocuklardaki bazı yaralanmaların bilinçli olarak bakıcıları veya ebeveynleri tarafından yapıldığını, çocukların kasti olarak fiziksel kötü muameleye maruz kaldığını ve bunun sonucu olarak kemiklerinin kırıldığını iddia etmiştir.

yönündeki bu görüş değişimi, ebeveynleri veya bakıcıları yanında ölen çocukların ölümüne ilişkin açılan kamu soruşturmaları sonucunda artmıştır. Bu soruşturmalar, bu tür şartlar altında ölen ve genellikle ölümden önce bazı kamu müdahalelerinin olduğu ve kamu yararının bulunduğu durumlarda yapılmıştır. 7 yaşındaki Maria Colwell'in soruşturması bu anlamda çok önemlidir. Colwell, ailesine (kendi isteği dışında) döndürülmeden önce, 5 yıl boyunca kurum bakımında kalmış ve döndürüldükten 13 ay sonra üvey babası tarafından öldürülmüştür. Bu soruşturma, Birleşik Krallık'taki mevcut çocuk koruma sisteminin oluşturulmasına yol açmıştır (Parton, 1991, akt. Spratt vd., 2012).

Hırpalanmış çocuk sendromu ile birlikte ekonomisi gelişmiş ülkelerde çocuklara yönelik kötü muamele kamusal bir sorun olarak olağanüstü şekilde büyümüştür. Çocuklara yönelik kötü muameleye ilişkin endişeler, Birleşik Krallık ve Avustralya gibi Anglofon kültürlerde hızlı bir şekilde gelişmesine rağmen zamanla bütün çocuk koruma sistemlerinin gelişimini etkilemiştir (Spratt vd., 2012).

Ölüm ve ağır istismar vakaları sonrası harekete geçen refah ülkeleri, çocuk koruma sistemlerini gözden geçirmiş ve yeniden yapılandırmıştır. Bununla birlikte, ölüm olaylarının "sıcaklığıyla" veya kamuoyunun baskısıyla oluşturulan çocuk koruma sistemleri, çocuk ölümlerinin önüne geçmeyi amaçlarken geliştirilen yeni politika ve uygulamalar farklı sorunları da beraberinde getirmiştir. Ağır istismar ve ölümcül vakalardan hareketle yeniden yapılandırılan çocuk koruma sistemleri temelde riske dayalı bir yaklaşımı benimsemiş, riskin tespit edilmesi ve müdahale edilmesine yönelik bürokratik formlar geliştirmiş ve istismar görülen aileye daha fazla yetki ile müdahale etmiştir.

Çocuk, engelli, kadın ve yaşlı nüfus grupları başta olmak üzere toplumsal sorunlara çözüm bulunması amacıyla geliştirilen politikaların, hazırlanan hukuki düzenlemelerin ve yürütülen sosyal hizmetlerin uzun vadeli, çok boyutlu ve risk değişkenlerini dikkate alarak planlanması gerektiği açıktır. Kabul edilebilir olmayan ve toplumu temsil etmeyen ağır istismar ve şiddet olaylarından hareketle politika ve hizmet geliştirilmesi; çocuklarına bilinçli olarak kötü muamelede bulunan ailelerden yola çıkarak bir bütün olarak aile kurumuna 'şüpheli' yaklaşılması, toplumun bütününe farklı açılardan etkileme riskini içinde barındırmaktadır. Ağır istismar ve ölüm gibi olaylardan hareketle çocuk koruma sistemlerinin baştan aşağı tasarlanması ve çocuk koruma sistemlerinin tüm ailelere spesifik ağır ölümcül vakaların perspektifinden yaklaşması uygun bir tutum değildir.

Çocuk koruma sistemlerinin, çocukları koruma sorumluluğu kadar oluşturdukları politikalarda aile kurumuna ve çocuklara zarar verebilecek yaklaşımlardan kaçınması gerekmektedir.

Derleme iki bölümden oluşmakta olup ilk olarak İngiliz çocuk koruma sistemlerinin² ağır istismar ve ölüm olaylarına tepkileri ve çocuk koruma sistemlerinin yapılandırılmasında etkili olan değişkenler ele alınacaktır. Derlemenin ikinci bölümünde ise Türkiye'deki çocuk koruma sistemine yönelik bazı tespitlere ve buna ilişkin değerlendirmelere yer verilecektir.

Ölümcül İstismar Vakalarına Karşı Çocuk Koruma Sistemlerinin Tepkileri

Çocukları koruma sorumluluğu temel olarak anne ve babalara ait olmakla birlikte 20. ve 21.yüzyılda devletlerin çocukları koruma anlamında güçlü bir aktör olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dar Sözleşme başta olmak üzere uluslararası sözleşmelere göre anne ve/veya babaların çocuklarının güvenliğini sağlayamadığı durumlarda, kamu müdahalesinin önü açılmış ve çocukların aileden alınarak kamunun sağladığı hizmetlerden faydalandırılması güvence altına alınmıştır. Çocuk koruma sistemleri, çocukların güvenliği ve korunmasından sorumlu olmasına rağmen ağır istismar ve çocuk ölümleri, bu sistemlerin sorgulanmasına yol açmıştır/açmaktadır.

İngiltere'de özellikle 8 yaşındaki Maria Colwell'in 1973 yılında üvey babası tarafından öldürülmesi, 4 yaşındaki Jasmine Beckford'un üvey babası tarafından dövülerek öldürülmesi, 8 yaşındaki Victoria Climbié'nin 2000 yılında teyzesi ve teyzesinin sevgilisi tarafından işkence edilerek öldürülmesi ve 2007 yılında 17 aylık Peter Connelly'nin ölümünden annesinin ve annesinin sevgilisinin sorumlu tutulması, İngiltere çocuk koruma sisteminin kapsamlı bir şekilde gözden geçirilmesinde ve yeni çocuk koruma önlemlerinin tanıtılmasında belirleyici olarak öne çıkmaktadır (Parton, 1991, akt. Spratt, 2012). Maria Colwell, Victoria Climbié ve Peter Connelly'nin ölümleri İngiltere'de bir tarafta çocuk koruma sistemlerinin oluşturulmasında uyarıcı rol oynamış iken, diğer tarafta çocuk koruma sistemlerinin tabiatı gereği riskten kaçınan ve müdahaleci bir yapıya dönüşmelerine neden olmuştur. İngiltere'de son yıllarda, çocukların ailelerinin rızası ile korunma altına alınmasından öte zorunlu olarak koruma altına alınan çocuk sayısında artış olmuştur. Spratt (2012)'a göre, bu

² Modern çocuk koruma sistemlerinin oluşumu, gelişimi ve diğer çocuk koruma sistemlerinin gelişimi üzerindeki etkileri nedeniyle Anglofon ülkelerindeki uygulamalara yer verilmiştir.

durum kötü muameleye maruz kalan çocuk sayısındaki artış ile açıklanabileceği gibi riskten kaçınmak isteyen³ sosyal çalışmacıların uygulamalarının sonucu da olabilir. Örneğin, İngiltere’de Peter Connolly isimli çocuğun öldürülmesini takip eden yılda devlet korumasına alınan çocuk sayısı %33,7 oranında artmıştır (Spratt, 2012).

İngiliz çocuk refahı sisteminin karakteristik bir yanı, çocuk koruma sistemlerinin genellikle çocuk ölümlerine ya da ağır istismar vakalarına yönelik soruşturma raporlarına gösterilen reaksiyonlar sonucu harekete geçtiğidir (Hetherington, 1998; Beckett, 2003; Freymond ve Cameron, 2006; Lonne vd., 2008). Spratt (2012)’a göre diğer ülkelerden farklı olarak Birleşik Krallık’ta çocuk ölümlerine yönelik kamu soruşturmaları, çocuk koruma politikası ve uygulamasının sürekli gelişiminde önemli bir role sahiptir. Birleşik Krallık ve Avustralya’da çocuk ölümleri üzerine açılan soruşturmalar, çocuk koruma alanında bazı yanlışlıkları tespit etmiştir. Bu anlamda çocuk koruma çalışanlarının hatalı kararlar verdikleri, görece deneyimsiz oldukları, risk faktörleri ve “tehlike sinyallerine” ilişkin bilgilerinin olmadığı, kurumlar arası koordinasyon ve iletişim konusunda başarısız oldukları ve vakaların yönetiminde “özen” ve “tutarlılığın” olmadığı ortaya konulmuştur (Jones vd., 1987; Armytage ve Reeves 1992; Howe 1992, akt. Hill vd., 2002). Özellikle ölümcül çocuk vakalarından sonra, çocuk koruma sistemleri ve dolayısıyla sosyal çalışmacılar gerekli müdahaleleri zamanında yapmamakla eleştirilmektedir. İngiltere’de çocuk ölümlerine ilişkin soruşturmalarda sosyal çalışmacılar gerekli bilgi, beceri ve deneyime sahip olmamakla suçlanmıştır (Hetherington, 1998; Beckett, 2003; Freymond ve Cameron, 2006; Lonne vd., 2008). İngiltere’de, 6 ay korunma altında kaldıktan sonra aileye döndürülen ve üvey babası tarafından öldürülen “Jasmine Beckford” davasından sorumlu hâkim, sosyal çalışmacının bu vakadaki tutumunu ‘inanılmaz derecede yetersiz’ olarak nitelendirmiştir (Brent, 1985, akt. Spratt, 2012: 113). Bahse konu ülkelerde, çocuk korumadaki merkezi rolleri nedeniyle sosyal çalışmacılar eleştirilerin/suçlamaların odağı haline gelmiştir⁴.

³ Çocuk koruma sistemlerinin çocuğun güvenliğinden sorumlu tutulması nedeniyle çocuk koruma profesyonelleri ihmal ve istismar vakalarında, sonrasında oluşabilecek olumsuz bir duruma karşı kendilerini güvence altına almak amacıyla riskten kaçınmakta ve çocukların korunma altına alınmasını talep edebilmektedir.

⁴ Avrupa ülkelerinde genel olarak sosyal hizmet kurumlarında, müracaatçıların başvurularının alınması ve hizmetlerden faydalandırılmasında sosyal çalışmacılar, kilit rol oynamaktadır. Çocuk koruma alanında, ihmal ve istismar vakalarının incelenmesi, çocukların korunma altına alınıp alınmayacağı, koruma altına alınan çocukların faydalanacakları hizmetler, hizmet

Ölümcül çocuk istismarı vakalarının, birçok ülkede çocuk koruma sistemlerinin gözden geçirilmesi konusunda tetikleyici rol oynadığı kabul edilmektedir (Spratt vd., 2012). Başka bir Avrupa ülkesi olan İsveç'ten örnek verilecek olursa, ülkede "Bobby"⁵ isimli bir çocuğun öldürülmesi sonrası, 2008 yılında yeni bir çocuk koruma kanunu oluşturulmuş ve söz konusu Kanun ile birlikte Ulusal Sağlık ve Refah Kurulu, öldürülen çocuk vakalarını araştırmakla görevlendirilmiştir. Bu kurul, sistemdeki kusurları tespit etmek suretiyle benzer olayların önüne geçmeyi amaçlamaktadır (Ponnert, 2012).

Almanya'da, ölümcül çocuk istismarı vakalarından sonra medyadan gelen çok yoğun baskılarla birlikte Başbakan ilk defa, 2007 yılında sonradan "Çocuk Koruma Zirvesi" olarak anılacak konferansta bütün eyaletlerin başbakanlarını toplamıştır (Kindeswohlgefährdung Erkennen und Helfen, 2009). Konferansın sonunda, çocuk korumada işbirliğine yönelik yeni bir çerçeve oluşturmak için federal kanunun uygulanması, *erken sağlık kontrollerini sağlayacak bir sistemin geliştirilmesi*, federal yasada önleme ile ilgili hususların tespit edilmesi ve açıkların kapatılması, eyaletlere ait ve eyaletler arası ağın güçlendirilmesi kararlaştırılmıştır (Wolff vd., 2011). Bunun yanında, Almanya'da medyaya da yansıyan ölümcül çocuk vakaları (Osnabrueck'teki "Lydia", Hamburg'taki "Jessica", Bremen'deki "Kevin", Schwerin'deki "Lea-Sophie"), çocuk istismarı hataları ve sistematik başarısızlıklar toplumun dikkatini çekmiş; çocuk koruma sistemleri, çocukların korunmasına katkı sağlamayan "riskli sistemler" olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Bu süreçte, çocuk korumada yer alan sosyal çalışmacılar, görev ve sorumluluklarını ihmal ettikleri gerekçesiyle sert bir şekilde eleştirilmiş ve çocuklara gelen zararlardan ve hatta çocuk ölümlerinden sorumlu tutulmuştur. Sosyal çalışmacıların bazı ihmal ve istismar vakalarında görevlerini çok az yaptıkları ya da çok geç hareket ettikleri; bazı vakalarda ise çocuğa ve dolayısıyla aileye çok erken ya da herhangi bir neden olmaksızın müdahale ettikleri öne sürülmüştür. Bu durum çalışanlarda korku ve güvensizliğe yol açmış ve bundan dolayı, birçok çocuk koruma çalışanı, çocukları ihmal ve istismardan koruyamamaları halinde adli yaptırımlara maruz kalacaklarına inanmaya başlamışlardır

süreçlerinin sonlandırılması ve takibi dâhil olmak üzere hizmet süreçlerinin merkezinde sosyal çalışmacılar yer almaktadır.

⁵ 2006 yılında Bobby isimli 10 yaşındaki çocuk, annesi ve üvey babası tarafından uygulanan kötü muamele sonucunda ölmüştür. Vaka, sosyal hizmetler kurumuna yansımamış ve çocuğun ağır istismar durumunun toplum tarafından nasıl ortaya çıkarılmadığı konusunda tartışmalar yürütülmüştür (Ponnert, 2012).

(Kindeswohlgefährdung Erkennen und Helfen, 2009; Wolff vd., 2011, Höynck ve Haug, 2012). Öte yandan, ağır istismar ve ölümcül vakalar sonrası birçok ülkenin çocuk koruma sistemlerinde zorunlu bildirim mekanizmaları, erken uyarı ve risk sistemleri uygulamaya konulmuştur. Ayrıca, ihmal ve istismar kavramlarının türleri ve boyutlarında meydana gelen değişimlere paralel olarak kamunun çocuğa yönelik müdahale eşiği de aşağıya çekilmiştir. Önceleri fiziksel istismarın ağır türleri nedeniyle aileye müdahale edilirken süreç içinde çocuğun fiziksel, duygusal, psikolojik, sözel ve cinsel istismarı yeniden ele alınmış ve aileye daha kolay müdahale edilmesinin önü açılmıştır. Çocuk koruma çalışanları, proaktif olarak çocukların sonradan ihmal ve istismara uğramalarını önlemek amacıyla daha erken müdahale eğilimine girmiştir. Ancak, zorunlu bildirim mekanizmalarının yaygınlaşması, ihmal ve istismarın erken tespiti anlamında riske dayalı anlayış ve uygulamalar, yapılandırılmış formlar ve bürokratik süreçler, ihmal ve istismar sorununu ortadan kaldıramamıştır (Munro, 2008; Spratt vd., 2012).

Freymond ve Cameron (2006)'a göre, çocuk ihmal ve istismarının zorunlu bildirim tabi olduğu sistemlerde, kötü muamele riski altında bulunan çocuk ve gençlere sunulan hizmetlerin daha etkili olduğu yönünde bir kanıt bulunmamaktadır. Ayrıca, zorunlu bildirim/raporlama mevzuatına sahip olan ya da olmayan çocuk koruma sistemlerinin, çocuk ölümlerini engelleme noktasında diğer çocuk ve aile refahı paradigmalarından daha üstün olduğuna dair de bir kanıt bulunmamaktadır.

Buraya kadar yer verdiğimiz ve literatürde öne çıktığını gözlemlediğimiz İngiltere, Avustralya gibi ülkeler çocuk koruma sistemlerini, koruma pratiklerinin geliştirilmesinden yana olacak biçimde yeniden inşa etmişlerdir. Çocuk koruma sistemindeki süreçler, esasında sosyal inşaya sürekli olarak maruz kalmaktadır. Bundan kasıt, alan deneyimlerinin genel sistemi sürekli yeniden şekillendirdiğidir. Aynı şekilde, koruma ile ilgili süreçlerin, toplumsal dinamiklerden ve kurumsal pratiklerden etkilenecek şekilde yeniden yapılandırılmakta olduğudur. Bu alanda çalışan sosyal hizmet uzmanları ve diğer profesyoneller genelde, -potansiyel olarak- "işlevsiz", "ihmalkâr", "problemlili" olarak tanımlanan ailelerle çalıştıkları için gün geçtikçe çocuk koruma kararlarını destekleyen daha görünür ve daha fazla ipucu aramışlardır. Böylesi bir tutum, "normal" kategorisindeki toplumla (ihmal ve istismar vakalarına rastlanmayan) profesyoneller arasındaki ilişkiyi de sınırlamıştır. Marjinal olarak görülen ailelerle sürekli temas sosyal hizmet uzmanlarının mesleki kararlarında sistem açısından daha güvenilir kararlar almalarını teşvik etmiştir. En ufak şüphede, koruma kararına yönelmenin sistemi koruyacağı açıktır. Bu durumda, sistem kendisini

koruma altına alınırken alınan kararlar hem çocuğun hem de ailenin kısa veya uzun süreli olarak zarar görmesine neden olabilmektedir. İhmal ve istismar ile ilgili vaka bildirimlerinde yapılması gereken, kanıta dayalı sosyal hizmet müdahalesi olup aşırı katı veya aşırı esnek yönelimlerden kaçınılmalıdır.

Literatürde, Anglofon çocuk koruma sistemlerinin ölüm ve ağır istismar vakaları sonrası zorunlu bildirim, soruşturma, kontrol ve müdahale odaklı bir yapıya büründüğü yönünde tespitler bulunmaktadır (Lonne vd., 2008). Çocuk ölümleri ve istismar skandallarına yönelik kamu soruşturmaları ile birlikte medya öfkesi ve çocuk koruma alanındaki profesyonellerin yerilmesinin, bütün sistemi savunmacı bir duruma düşürdüğü de tartışılmıştır (Hill vd., 2002). Özellikle kriz durumlarında, çocuk koruma sistemlerinin odağı kolayca değişebilmektedir (Gilbert vd., 2011). Örneğin, İngiltere, son 10 yılda çocuk refahı odaklı çalışma yapmasına rağmen Peter isimli bebeğin ölümü nedeniyle oluşan yüksek siyasi ve kamuoyu baskısıyla çocuk koruma sistemi, dar yapısıyla tutarlı olarak, çalışmalarında daha çok savunmacı, riskten kaçınan ve soruşturmaya dayalı bir gerileme yaşamıştır (Gilbert vd., 2011).

Modern toplumlarda, ölümcül çocuk istismarı vakaları sonrası ortaya konulan politikalar nedeniyle mahrem alanın özerkliği artan bir şekilde denetlenmekte, izlenmekte ve bunun sonucu olarak çocuk koruma sistemleri daha fazla kontrol ve müdahale odaklı politikalar geliştirmektedir (Houston, 2002; Furedi, 2002; Wolff vd., 2011). Çocuk koruma profesyonellerine gelen eleştiriler sonrası, sosyal çalışmacılar uygulamalarında çocuğunu istismar etme potansiyeli bulunan ebeveynleri belirlemeye öncelik vermeye başlamıştır. Bunun sonucu olarak, aile ile gönüllü çalışma yerine müdahaleci yaklaşım ön plana çıkmıştır. İngiltere’de gönüllü yerleştirme yerine zorunlu müdahale yönündeki politikalar, koruma altına alınan çocuk sayısının 1970 ve 1980 yılları boyunca artmasına ve 1982 yılında devlet koruması altındaki çocuk sayısının 100.000’e çıkmasına yol açmıştır (Parton, 1985; Spratt, 2007, akt. Spratt, 2012).

Çocuk koruma alanındaki politika ve uygulamalarda karşılaşılan sorunlara yönelik çözümler, genel olarak kamusal skandallar, çocuk ölümleri ve bunlara ilişkin soruşturmaların hemen ardından gelmektedir. Çözüm yolları genellikle aşağıda yer alan bir dizi hizmetin geliştirilmesi veya arttırılmasını içermektedir (Lonne vd., 2008):

- Bildirim
- Eğitim
- Risk değerlendirmesi

- Kurumlar arası işbirliği

Çözüm yolları kısaca, ihmal ve istismar olaylarının bildirilmesi; profesyonellere ihmal ve istismar başta olmak üzere çocuk koruma alanında eğitim verilmesi; ihmal ve istismarın tespit edilmesini kolaylaştıracak risk değerlendirme araçlarının oluşturulması ve son olarak ihmal ve istismar ile mücadelenin kurumlar arası çalışma gerektirmesi nedeniyle kurumlar arası işbirliğinin sağlanması veya geliştirilmesi şeklinde açıklanabilir.

Soruşturmalar üzerine ortaya konulan çözüm yollarının kolay öngörülebilir olması şu çıkarımın yapılmasına yol açmıştır: “Çocuk koruma sistemlerini dizayn ettiğimize benzer yöntemlerle uçakları tasarlayacak olursak, sadece uçak kazalarının nedenlerinin analizine dayanan bir uçak üretmiş oluruz!” (Lonne vd., 2008: 8). Sadece kazalara dayalı uçak veya araba üretiminin ne kadar hatalı olacağı ise açıktır. Buna karşın, gerek çocuğa yönelik sistematik ihmal ve istismar gerekse kadınlara yönelik şiddet konusunda genellikle olay üzerine politika geliştirildiği bilinen bir gerçekliktir.

Türkiye’de de cinsel istismar ve çocuk cinayetleri gibi toplumu derinden sarsan ve medyanın yoğun tepkisine neden olaylarda medya ve toplum düzeyinde benzer tepkilerin verildiğini söylemek mümkündür. Örneğin, 03 Eylül 2019 tarihinde, anne ve annenin sevgilisi olduğu ifade edilen kişi tarafından, 5 yaşındaki Eymen Sadık DURAK’ın öldürüldüğü ortaya çıkmıştır⁶. Basında yer alan bilgilere göre, Eymen Sadık DURAK’ın korunmaya muhtaç çocuk olması nedeniyle korunma altına alındığı, belirli bir süre koruma altında kaldıktan sonra annenin talebi üzerine çocuğun anneye teslim edildiği ifade edilmiştir. Bu olay medyanın ilgisini çekmiş ve failere odaklanan tartışmalar yürütülmüştür. Eymen Sadık DURAK isimli çocuğun ölümü mesleki, idari ve adli yönden üzerinde durulması gereken bir olay olup mesleki açıdan çocuğun korunma altına alınma, aile yanına döndürülme süreci ve sonrasının bilimsel anlamda tartışılması gerektiği düşünülmektedir. Ne var ki çocuk koruma sisteminin gözden geçirildiğine veya vaka özelinde kapsamlı bir soruşturmanın yürütüldüğüne dair yeterli bir bilgiye rastlanılmamıştır.

Daha önce ifade edildiği üzere, çocuk koruma sistemlerinin ölümcül ve ağır istismar vakalarına binaen yapılandırılması ve bütün ailelere şüpheli yaklaşması doğru olmadığı gibi, politika ve uygulamaların gözden geçirilmemesi de uygun değildir.

⁶ Konuya ilişkin basın haberlerine “Eymen Sadık DURAK” başlığı altında ulaşılabilmektedir.

Çocuk koruma sistemlerinin yaşanılan çağın özellikleri ve korunmaya muhtaç çocukların profili dikkate alınarak gözden geçirilmesi gerekmektedir. Çalışmamızın bundan sonraki bölümünde, Eymen Sadık DURAK isimli çocuğun ölümünden de hareketle Türkiye çocuk koruma sisteminde eksik olduğu düşünülen konulara odaklanılmıştır.

Türkiye’de Korunma İhtiyacı Olan Çocuklarla İlgili Temel Hukuki Düzenlemeler

Türkiye’de korunma ihtiyacı olan çocuklarla ilgili olarak Anayasa başta olmak üzere birçok kanunda düzenlemeler bulunmaktadır. Bu çalışmada ise korunma ihtiyacı içinde bulunan çocuklara ilişkin iki temel hukuki düzenleme olan 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu (SHK) ve 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) üzerinde durulacaktır.

Korunma İhtiyacı Olan Çocuk Tanımı

1949 ve 1957 yıllarında çıkarılan 5387 ve 6972 Sayılı Kanunlardaki korunmaya muhtaç çocuk tanımında yetim, öksüz, terk, anne ve baba tarafından ihmal ve istismar edilen çocuklara odaklanılmıştır. Korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili benzer bir tanımlamanın 1983 yılında çıkarılan SHK’da da yer aldığını söylemek mümkündür.

2005 yılında yürürlüğe giren ÇKK ile birlikte ise korunma ihtiyacı olan çocuk tanımına farklı boyutlar eklenmiştir. Mezkûr Kanunun 3. Maddesine göre, korunma ihtiyacı olan çocuk, “*bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuk*” olarak tanımlanmıştır. Bu tanımdaki “çocuğun gelişimi ve güvenliğinin tehlikede olması” kavramı, Avrupa ülkelerindeki çocuk koruma sistemlerinin korunmaya muhtaç çocuk tanımları ile benzerlik gösterdiği için ele alınmasında fayda görülmektedir.

Çocuğun Güvenliği Kavramı

Avrupa ülkelerindeki çocuk koruma sistemlerinin korunmaya ihtiyacı olan çocuklarla ilgili temel kavramlardan biri “çocuğun güvenliği” dir. Anglofon çocuk koruma sistemlerinde, çocuğun güvenliğinin tehlikede olması anlamında kullanılan “child endangerment” ve Alman Çocuk Koruma Sisteminde kullanılan Kindeswohlgefährdung kavramı, Yaman (2018) tarafından çocuğun selametinin tehlikede olması şeklinde Türkçeye uyarlanmıştır. Türk Medeni Kanunu’nda ise bu anlamda “çocuğun menfaatinin tehlikeye düşmesi” kavramı kullanılmaktadır. Çocuğun güvenliğinin tehlikede olduğu ve anne babanın bu tehlikeyi gideremediği veya gidermek istemediği durumlarda, çocuk kamu müdahalesi ile aileden alınarak

uygun hizmetlerden faydalandırılmaktadır. Akyüz (1991)'e göre “çocuğun güvenliği ilkesi, çocuğun korunması için alınacak tedbirlerin, ana-babanın kusuruna değil, çocuğun güvenliğinin tehlikeye düşmesi esasına bağlı olmasını” gerektirmektedir.

Medeni Kanun'un yanı sıra SHK ve ÇKK'da çocuğun güvenliğinin tehlikeye girmesi ile ilgili hükümler bulunmaktadır. 4721 Sayılı Medeni Kanun'un çocuğun korunması ile ilgili bölümünde “çocuğun menfaati ve gelişmesi tehlikeye düştüğü takdirde, ana ve baba duruma çare bulamaz veya buna güçleri yetmezse hâkim, çocuğun korunması için uygun önlemleri alır” denilmektedir (346. madde). Bunun yanında “çocuğun bedensel ve zihinsel gelişmesi tehlikede bulunur veya çocuk manen terk edilmiş hâlde kalırsa hâkim, çocuğu ana ve babadan alarak bir aile yanına veya bir kuruma yerleştirebilir” hükmü bulunmaktadır (347. madde). Akyüz (1991)'e göre Medeni Kanun'daki bu hüküm anne ve babaların “çocuğa göstermesi gereken asgari ölçü” sınırındadır. Akyüz (1991) hâkimin, bu asgarî ihtimamı göstermeyen ana babadan çocuğu alabileceğini iddia etmektedir.

Korunmaya ihtiyacı olan çocuk ile ilgili olarak SHK'da “beden, ruh ve ahlâk gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olan” kavramına yer verilirken 5395 sayılı Kanunu'nda bu tanım genişletilerek “*bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede*” ibaresi kullanılmıştır. Korunma altına alınan çocuklarla ilgili tedbir kararlarında bu tanım kullanılmaktadır. Bunun yanında, temel hukuki düzenlemelerdeki “bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olması” kavramının alt mevzuatta aynı şekilde yer aldığını ifade etmek de fayda bulunmaktadır (örn. ÇKK'nın Uygulanmasına İlişkin Usûl ve Esaslar Hakkında Yönetmelik).

Avrupa ülkelerinde, çocuğun güvenliğinin tehlikede olması kavramı çok tartışılmakla (Yaman, 2018) birlikte Türkiye'de bu kavramın tartışılması ile ilgili olarak literatürde yeterli bilgi bulunmamaktadır. Akyüz (1988, 1991) hukuki düzenlemelerde yer alan tehlike kavramının günlük dilde kullanılan tehlike kavramından daha dar olduğunu ifade etmektedir. Akyüz (1991)'e göre “bir tehlike ancak çocuğun *güvenliğini ciddi biçimde zarara uğratabilecek hale gelmiş ise* Kanunun bahsettiği anlamdadır. Bununla beraber hâkimin müdahale edebilmesi için, tehlikenin ağır olması şart değildir”. Akyüz, çocuğun beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenliklerinin hangi hallerde zarar göreceği veya tehlikeye düşeceğini açık olduğunu iddia etmekle birlikte Kanunlarda yer alan tehlike, ihmal ve istismar gibi kavramların alt mevzuatta açıklanmamış olması, bahse konu kavramlar ile ilgili olarak çocuk koruma alanında

çalışan personele yönelik rehber bir dokümanın bulunmaması hem hizmeti sunanlar hem de faydalanıcılar açısından birçok güçlüğü ve telafisi ağır sonuçları içinde barındırmaktadır.

Korunma ihtiyacı olan çocuk tanımı geniş bir şekilde yapıldığında, tanımın sahada çalışan sosyal çalışma görevlisi (ÇKK'da yapılan görev tanımlaması), kolluk, öğretmen, sağlık personeli ve adli merciler tarafından farklı yorumlanması gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Akyüz (1991) "ana-babanın uyguladığı eğitim yönteminin çocuğun güvenliğini tehlikeye düşürüp düşürmediğini değerlendirmenin uzmanlar için de kolay bir iş olmadığını, uzmanların ve resmî makamların bu konuda yanlış karar verebilecekleri" hususunun dikkate alınması gerektiğini ifade etmektedir.

Çocuk koruma mevzuatı uyarınca çocukların koruma ve bakım altına alınması Akyüz (1991)'ün ifade ettiği gibi müdahalelerin en ağırlı olup çocuk ve aile üzerinde derin izler bırakabilir. Akyüz (1991)'e göre "koruma ve bakım tedbirlerinin haklı olabilmesi için, çocuğun güvenliği önemli derecede ve açıkça tehlikeye düşmeli ve ana-baba bu tehlikeyi kendiliklerinden gidermiyor ya da gideremiyor olmalıdırlar". Dolayısıyla kanıta dayalı olmayan sosyal hizmet müdahaleleri hem aile hem de koruma altına alınan çocuk açısından farklı güçlükleri/olumsuzlukları beraberinde getirmektedir.

Korunma ihtiyacı olan çocuk tanımında yer alan "bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olma" kavramının Kanun ve alt mevzuatta açıklanmamış olması önemli bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir. Özellikle ÇKK ile birlikte korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili olarak geniş bir tanımlama yapılmıştır. Hukuki düzenlemelerdeki "sınırları belirlenmemiş" bu tür geniş tanımlardan hareket edildiğinde, birçok aileye haksız bir şekilde müdahale etme durumu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, hukuki düzenlemelerin çocuk koruma alanındaki uygulayıcılar tarafından nasıl algılandığı iyi hesap edilmeli ve getirilen hükümlerin çerçevesi açık bir şekilde belirlenmelidir. Aksi takdirde, "dünyanın en iyi kanunlarının kötü bir uygulayıcı elinde adaletsiz sonuçlar doğurabileceği" durumlarla karşılaşılır.

Çocuğun İhmal ve İstismarı

Çocuk koruma sisteminde tartışmaya açık kavramlardan bir diğeri ise çocuğun ihmal ve istismarıdır. Bu anlamda, SHK ile ÇKK'daki ihmal ve istismar ile ilgili hükümlere bu çalışmada yer verilecektir.

SHK'da korunmaya ihtiyacı olan çocuk tanımının ilgili bölümünde (3. madde, b/4 fıkrası) “ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen” çocuk ibaresine yer verilmiştir. Korunmaya ihtiyacı olan çocuk tanımının bütününe bakıldığında, istismar kavramının kullanılmadığı buna karşın ihmal kavramının kullanıldığı ve ihmalin anne veya babayla sınırlı tutulduğu anlaşılmaktadır. İhmal ve istismarın, anne ve baba ile sınırlı tutulması veya anne ve babanın odağa alınması eksik ve hatalı bir yaklaşımdır. Çocuk ihmal ve istismarı, birçok ortamda (okul, yatılı kuruluş bakım modelleri, spor, sağlık tesisleri gibi) olabildiği gibi failer de çoğunlukla anne ve baba dışındaki kişilerden oluşabilmektedir.

ÇKK'daki korunma ihtiyacı olan çocuk tanımında ise “ihmal veya istismar edilen çocuk” kavramına yer verilmiştir. “Çocuğun güvenliğinin tehlikede olması” kavramında olduğu gibi çocuk koruma ile ilgili Kanun ve alt mevzuatta çocuğun ihmal ve/veya istismarının ne olduğu tam olarak açıklanmamıştır. Akyüz (1991)'e göre “yetkili makamlar, yoksunluk, ihmal, istismar, tehlike, fena muamele durumlarını ölçebilecek *açık ölçütleri* zaman içinde değerlendirmekle yükümlüdürler”. Buna karşın, ihmal ve istismar kavramına hukuki düzenlemelerde genel olarak yer verilmekle birlikte alt mevzuatta “açık ölçütlerin” konulmaması önemli bir eksikliklerdir. Bu anlamda, cinsel istismardan ayrı olarak çocuk ihmal ve istismarı konusunda literatürle uyumlu olarak *sistemik, kasıtlı, devam edegelen, çocuğa önemli derecede zarar veren* gibi ölçütlere yer verilmelidir. Özetle, Kanunlardaki korunmaya muhtaç çocuk tanımlarında yer alan kavramların açığa kavuşturulmasına ve bu konuda belirli göstergelere ihtiyaç duyulmaktadır.

Korunmaya Muhtaç Çocukların Tespiti

Çocuk koruma mevzuatına göre *il müdürlükleri, sosyal hizmet merkezleri ve çocuk koruma ilk müdahale ve değerlendirme birimleri* korunmaya ihtiyacı olan çocukların tespiti, incelenmesi ve çocuklara sunulacak hizmetler noktasında yetkili kılınmıştır.

SHK ve ÇKK'ya göre korunmaya, bakıma ve yardıma ihtiyacı olan çocukların tespit edilmesi ve incelenmesi, sosyal hizmetler kurumunun görevidir (sırasıyla 21. madde, 6. madde).

SHK ve “ÇKK'ya Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkındaki Yönetmelik” hükümlerine (6. madde) göre, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın (AÇSHB) İl ve İlçe Müdürlükleri korunma ihtiyacı olan

çocukların tespiti, incelenmesi ve uygun hizmetlerden yararlandırılmasından sorumludur.

2013 yılında yürürlüğe giren Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği ile birlikte sosyal hizmet merkezleri “korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç birey ve ailelerin tespit edilmesini, desteklenmesini ve gerekli hizmetlere yönlendirilmesini sağlamak” ile sorumlu tutulmuştur (7.md/f fıkrası). Mezkûr Yönetmelik hükümlerine göre sosyal hizmet merkezlerinde oluşturulan sosyal hizmet komisyonu (8. madde) “Birimlerden yönlendirilen birey ve ailelere uygulanacak hizmeti belirlemek, uygulanan hizmetin devamına, değiştirilmesine ve sonlandırılmasına karar vermek; yatılı kuruluşlara yönlendirilecek kişilerin kabulüne veya hizmetin sonlandırılmasına karar vermek” ile sorumludur.

Bunun yanında, Çocuk Hizmetlerine İlişkin 2012/15 Sayılı Genelge doğrultusunda, Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimleri oluşturulmuştur. Söz konusu Genelge'ye göre, Sosyal Hizmetler Kurumuna bildirilen çocukların “Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimi'ne yerleştirilmesi, durumlarının ivedilikle değerlendirilerek uygun hizmet modelinin belirlenmesi ve uygulanması” gerekmektedir.

Hukuki düzenlemelere bakıldığında İl Müdürlüğü'nün yanı sıra İl Müdürlüğüne bağlı farklı merkezler tarafından çocuklarla ilgili koruma taleplerinin değerlendirildiği görülmektedir. Korunmaya ihtiyacı olan çocuklara ilişkin başvuruların alınması, incelenmesi ve hizmet sunumunun farklı merkezler tarafından sağlanması doğal olarak bazı riskleri de (standart uygulamanın sağlanamaması, izleme mekanizmasının işletilememesi gibi) içinde barındırmaktadır. Dolayısıyla, çocuklara ilişkin nihai hizmet modelinin İl Müdürlükleri bünyesinde oluşturulacak bir komisyon aracılığıyla tek elden yürütülmesinde hem aile hem de çocuk açısından fayda görülmektedir.

Karar Alma Süreci

Derlemenin bu bölümünde, korunmaya ihtiyacı olan çocukların korunma altına alınmalarına ilişkin karar süreçleri ile ilgili olarak *sosyal inceleme raporları, sosyal çalışma görevlisi, koruma ve bakım tedbiri kararları anlamında komisyonun önemi ve tedbir kararlarında usûl* başlıklı konular ele alınacaktır.

Sosyal İnceleme Raporu

Sosyal inceleme raporu çocuğun korunmaya muhtaç olup olmadığı, tedbir kararlarının gerekip gerekmediği, tedbir kararlarının süresi, tedbir kararlarının kaldırılması, çocuğun faydalanacağı hizmet modellerinin belirlenmesi noktasında hayati öneme sahiptir. SHK (21. ve 22. madde) ve ÇKK (7., 9., 13. ve 35. madde) hükümleri çerçevesinde, korunmaya ihtiyacı olan çocuklara ilişkin olarak sosyal inceleme raporu düzenlenmektedir. ÇKK'nın 35.maddesinde "çocuğun bireysel özellikleri ve sosyal çevresini gösteren" bir incelemenin gerektiğinde yapılacağı ifade edilmektedir. "Gerektiğinde" kavramı bir zorunluluk ifade etmemesine rağmen çocukların korunma altına alınması ve korunma kararlarının kaldırılmasına yönelik kararlar çoğunlukla sosyal inceleme raporuna göre alınmaktadır.

ÇKK'nın Uygulanmasına İlişkin Usûl ve Esaslar Hakkındaki Yönetmeliğin 21.maddesinde ise sosyal inceleme raporlarında yer alması gereken bilgiler ayrıntılı olarak düzenlenmiş olup buna göre sosyal inceleme raporlarında çocuğun gelişimsel özellikleri, eğitim, aile, okul ve sosyal çevresi gibi birçok konuda ihtiyaç duyulan bilgilere yer verilmesi gerekmektedir.

Hukuki düzenlemelerde sosyal inceleme raporlarında yer alması gereken konular detaylı olarak ifade edilmekle birlikte, sosyal inceleme raporlarının kanıta dayalı (delil, belge) olarak hazırlanıp hazırlanmadığını teminat altına alan ve bunu inceleyen bir kontrol mekanizması bulunmamaktadır.

Korunma altına alınması talep edilen çocuk için ihmal ve istismar iddiaları varsa bunların titizlikle incelenmesi, ihmal ve istismarın sistematik olup olmadığının ortaya çıkarılması, çocuğun bakımından sorumlu kişilerin çocuğun güvenliğine zarar verip vermediğinin ya da belirgin zarar verme durumunun olup olmadığının ortaya konulması, çocuğu korumaktan sorumlu olan ebeveyn veya diğer kişilerin çocuğa yönelik sorumluluklarını yerine getirip getirmediğinin belgelendirilmesine ihtiyaç vardır.

Sosyal inceleme raporlarının hazırlanması sürecinde sadece müracaatçının verdiği bilgilerle sınırlı kalınmaması, kanıta dayalı bir sosyal inceleme için ilgili tüm taraflarla görüşme yapılması, müracaatçının verdiği bilgilerin kontrol edilmesi, vakaya ilişkin ihtiyaç duyulan bütün bilgi ve belgelerin toplanması, adli boyutu olan bilgilerin araştırılması için diğer paydaşlarla işbirliğine gidilmesi, vaka için toplanan bütün bilgi ve belgelerin bir bütün olarak incelenmesi ve gerektiğinde tespit edilen eksiklikler için tekrar değerlendirme yapılması gerekmektedir.

Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik korunma kararının alınması, hizmet modelinin belirlenmesi ve hizmet sürecinin sonlandırılmasında hayati öneme sahip olan sosyal inceleme raporlarının kanıta dayalı olarak hazırlanması güvence altına alınmalıdır. Eymen Sadık DURAK isimli çocuğun korunma altına alınması ve korunma kararının kaldırılmasına ilişkin sosyal inceleme raporlarının bu hususları da içine almak suretiyle incelenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Sosyal Çalışma Görevlisi

Sosyal hizmetin akademik disiplin ve bir meslek olarak Batı ülkelerinde daha çok geliştiğini söylemek mümkündür. Avrupa ülkelerinde sosyal hizmetler ve çocuk koruma sistemlerinde, sosyal çalışmacılar merkezi bir role sahiptir (Spratt vd., 2012).

Türkiye’de sosyal hizmet lisans eğitimi alanında genelci model uygulanmaktadır. Bu model mezunların, çocuk, engelli, kadın, yaşlı ve aile gibi bütün nüfus grupları ve sorun alanlarında belirli düzeyde mesleki yetkinlik göstererek çalışabilmesini olanaklı kılmaktadır. Lisans eğitim müfredatlarında, Türkiye’deki sosyal refah hizmetlerinin bürokratik örgütlenmesiyle örtüşen bir uygulama alanı yelpazesi yer almaktadır. Örneğin çocuk hizmetlerinin çalışma konularına uygun biçimde, bütün sosyal hizmet lisans programlarında doğrudan “Aile ve Çocuklarla Sosyal Hizmet” adlı dersler yer almaktadır. Benzer biçimde, kadınlar, yaşlılar, engelliler, mülteciler, şehit yakınları ve gaziler gibi hizmet alan grupların sosyal ihtiyaçlarını tanımlayan ve uygun sosyal hizmet müdahalelerini gösteren dersler, sosyal hizmet müfredatlarında bulunmaktadır. Bu yönüyle sosyal hizmet lisans eğitimi sosyal hizmetler alanındaki profesyonel çalışma gücünün besleyecek bir niteliğe sahiptir. Teori ve pratik arasında doğrudan bir bağlantı vardır.

Ne var ki pratikte, Türkiye’de, sosyal çalışmacıların mesleki kimliğine etki eden bir yasal düzenleme vardır ve bu düzenleme ile sosyal hizmet eğitiminin ayırt edici mesleki ve disiplinler özellikleri dikkate alınmamaktadır. ÇKK ile birlikte farklı lisans programlarında okuyan meslek grupları da sosyal çalışma görevlisi çatısı altında bir araya getirilmiştir. 5395 Sayılı ÇKK, alan için ihtiyaç duyulan profesyoneli, “sosyal çalışma görevlisi” görev unvanı ile tasarlamıştır. Kanunda, sosyal çalışma görevlisine, sosyal çalışmacıların eğitsel formasyonuna, mesleki rol ve sorumluluklarına doğrudan karşılık gelen yükümlülükler verilmiştir.

Kanunun 2005 yılında yürürlüğe giren ilk düzenlemesinde, “psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun meslek mensupları” sosyal çalışma görevlisi olarak ifade edilmiştir. 2012 yılında

çıkarılan 6327 Sayılı Kanun ile ÇKK'da yer alan sosyal çalışma görevlisinin kapsamı oldukça genişletilmiştir. Buna göre "sosyal çalışma görevlisi: psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun meslek mensuplarını" ifade etmektedir (3.madde, 2.fıkra e bendi). Görüldüğü gibi, dünya genelinde yüz yıldan fazla süredir gelişmiş uluslararası bir mesleğin ayırt edici özellikleri, bir kanun maddesiyle bütünüyle göz ardı edilmiştir. Sosyal çalışmacıların mesleki rol ve sorumluluklarının diğer mesleklere verildiği başka bir örneğe uluslararası ölçekte rastlamak mümkün değildir. Diğer taraftan psikolog ve sosyolog gibi meslekler de bu düzenleme ile kendi mesleki unvanları yerine sosyal çalışma görevlisini kullanmak zorunda kalmaktadırlar. Sosyal hizmetin olduğu gibi diğer mesleklerin de mesleki kimliklerinin korunduğu disiplinler arası bir düzenlemeye ihtiyaç duyulduğu açıktır.

Sosyal çalışma görevlilerine bakıldığında, farklı meslek gruplarına aynı sorumlulukların verildiği görülmektedir. Sosyal hizmet, uygulamalı bir bilim olarak kendi bilgi, beceri ve yaklaşımlarının yanı sıra ilgili birçok bilimden faydalanmıştır. Buna karşın, sosyal çalışma görevlileri arasında yer alan meslek mensuplarına bakıldığında, bu grupların sosyal hizmet eğitimi ve uygulamalarını almadıkları kolaylıkla görülmektedir. Farklı meslek elemanlarına aynı görevleri yükleyen bu hukuki düzenleme, başlı başına çocuk koruma alanında önemli bir handikaptır. Çocuk koruma hizmetlerinde ihmal ve istismar mağduru çocuk ile çalışma veya çocuğunu ihmal ve istismar eden ya da ona fena muamelede bulunan ana-baba ile çalışma özel bilgi ve beceri gerektirmektedir (Akyüz, 1991).

Sosyal hizmet eğitimi almış kişilerin dahi belirli bir oryantasyon eğitimi sonrası çocuk koruma alanında çalışması gerekirken sosyal hizmet eğitimi almamış kişilerin çocuk koruma alanında çalışması çocuk ve aileler açısından farklı riskleri ve tehlikeleri içinde barındırmaktadır. Günümüzde çok sayıda sosyal hizmet bölümünün bulunduğu ve binlerce lisans mezununun olduğu dikkate alındığında, çocuk ve ailelerin üstün yararı ile bağdaşmayan bu hukuki düzenlemenin zaman kaybetmeksizin yeniden ele alınmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Konuyla ilgili bir diğer boyut sosyal hizmetlerin profesyonel sunumunda süpervizyon sistemidir. Sosyal hizmet eğitimini tamamlayıp kamu kurumlarına atanmış hizmet içi eğitimlerin ardından farklı sosyal sorun alanlarında görev yapmaya başlamaktadır. Sosyal hizmet alanlarında yeni mezun olan personel ile çok uzun yıllardır görev yapan personel aynı koşullarda ve aynı hizmet alanında görev yapabilmektedir. Sosyal

hizmet alanlarında çalışanlar her ne kadar belirli bir teorik bilgi seviyesine sahip olsalar da müracaatçı ile doğrudan çalışma, spesifik bilgi, beceri ve deneyim gerektirmektedir. Buna karşın, uygulamada “süpervizyon” veya diğer ifadeyle, “usta-çırak ilişkisi” sisteminin bulunmaması nedeniyle profesyonellerin bilgi, beceri ve deneyimi kurumsal olarak diğer çalışanlara belirli bir sistematik ile aktarılamamaktadır.

Koruma ve Bakım Tedbiri Kararları Anlamında Komisyonun Önemi

Sistematik ihmal ve/veya istismara uğrayan veya belirgin bir tehlike içinde olan çocuğun korunma altına alınmaması, çocuk için istismar ve ölüm gibi arzu edilmeyen ağır sonuçlara yol açabileceği gibi korunma altına alınmaması gereken çocukların da korunma altına alınması çocuk ve aile açısından çok yönlü güçlükleri beraberinde getirmektedir.

Çocuk koruma alanındaki uzmanların, ihmal ve istismar vakalarında çok erken hareket edip yeterli düzeyde kanıta ve belgeye dayanmadan, çocuğun üstün menfaatini göz ardı ederek çocukları korunma altına almaları yanlıştır. Benzer biçimde, çocuğun korunma altına alınmasını gerektiren bilgi ve belgelerin varlığına rağmen çocuğun aynı ortamda bırakılması da doğru değildir. Dolayısıyla, her alanda olduğu gibi çocuk koruma alanında da dengeli bir yaklaşımın benimsenmesine ihtiyaç vardır.

Almanya ve İngiltere gibi Avrupa ülkelerinde korunmaya ihtiyacı olan çocuklarla ilgili ilk değerlendirme sosyal çalışmacılar tarafından yapılmaktadır. İlk inceleme ve değerlendirme sonrası çocukların korunma altına alınmasına yönelik kararlar, çocuk koruma kurulu/komisyonu marifetiyle alınmaktadır (Beter, 2010; Sosyal Kanun Kitabı, 2019). Almanya’da çocukların korunma altına alınarak ailelerinden alınması, Anayasa ile sağlanan temel hakka müdahale olduğu için çocuğun korunma altına alınmasına ilişkin işlemler “çok göz prensibi/mehraugenprinzip” çerçevesinde birden fazla meslek elemanlarının yer aldığı komisyon aracılığıyla işbirliği içinde değerlendirilmek durumundadır (Fegert vd., 2008; Sosyal Kanun Kitabı, 2019). Finlandiya’da çocukların korunma altına alınması, çocuğun evi dışında bir yere yerleştirilmesi ve bakım kararının sonlandırılması çocuk koruma alanında spesifik niteliklere sahip uzman sosyal çalışmacılar tarafından yapılmaktadır (Hietamäki, 2012).

Türkiye’de ise korunma ve bakım tedbiri kararlarının alınması ve kaldırılmasına yönelik değerlendirme tek bir sosyal çalışma görevlisi tarafından yapılmaktadır (Ayrıca, yalnızca sosyal çalışma mesleğinin profesyoneli olan sosyal çalışmacılar

tarafından değil). Sosyal çalışma görevlileri tarafından hazırlanan raporların bir üst mekanizma tarafından müzakere edilmemesi veya müzakere edilmesini güvence altına alacak bir mekanizmanın bulunmaması, çocuk koruma sisteminin önemli eksikliklerinden birini oluşturmaktadır. Her ne kadar, Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği'nde bir komisyondan bahsedilmesine rağmen Türkiye'de korunma ve bakım tedbiri taleplerinin değerlendirildiği kurumsal bir mekanizma henüz oluşturulmamıştır. Kurumsal bir mekanizmanın bulunmaması, çocuklar ve dolayısıyla aile ve yakınlarını ilgilendiren kararların tek bir kişi (sosyal çalışma görevlisi) tarafından alınmasına yol açmaktadır. Korunma ve bakım tedbirinin alınması, kaldırılması ve gözden geçirilmesi noktasında, çocuğun ihtiyaçlarının çocuk koruma alanında uzman ve deneyimli personelin yer aldığı bir komisyon tarafından değerlendirilmesi gerekmektedir. Böyle bir Komisyonun oluşturulması halinde, sosyal çalışma görevlileri tarafından hazırlanacak ilk raporların tekrar değerlendirilmesi ve doğru karar alınmasına imkân tanınacaktır. Aksi takdirde, bakım tedbiri kararlarının alınması, kaldırılması ve gözden geçirilmesine yönelik inceleme ve değerlendirmenin tek bir sosyal çalışma görevlisinin raporuna bırakılmasının çocuğun menfaati ile bağdaşmayacağı düşünülmektedir.

Tedbir Kararlarında Usûl

Çocukların korunma altına alınmasına yönelik nihai tedbir kararları Türkiye'de mahkemeler tarafından duruşmasız olarak alınmaktadır. İngiltere ve Almanya gibi ülkelerde, çocuk koruma sistemleri tarafından çocukların korunma altına alınmasına karar verilmesi halinde Mahkemelerde çocuk, aile, çocuk koruma sistemi temsilcileri, bilirkişi ve Mahkeme heyetinin de yer aldığı kişiler tarafından konu tartışılmaktadır. Anne ve babaların veya çocuğun bakımından sorumlu kişilerin, çocukların korunma altına alınmasına rıza göstermemesi ve çocuk koruma sisteminin çocuğu zorla koruma altına almak istemesi durumunda ilgili bütün delillerin Mahkemeye sunulması gerekmektedir. İngiltere ve Almanya'da çocukların korunma altına alınmasına ilişkin kararlar genel olarak duruşmalı yapılmakta olup İngiltere'de mahkemelerde bu anlamda çapraz sorgulamalara⁷ başvurulmaktadır (Beter, 2010).

⁷ Çapraz sorgulamalar (cross examinations) aile mahkemelerinde, tarafların anlaşmazlıklarının çözümü için dinlendiği ve hâkim başta olmak üzere, ilgili bütün tarafların yasal temsilcileri tarafından sorulan soruların yanıtlandığı bir durumu ifade etmektedir. Örneğin, çocuğun korunma altına alınması gerektiğini savunan bir sosyal çalışmacının gerek

Türkiye’de ise korunma ve bakım tedbiri kararları doğrudan mahkeme tarafından verilebileceği gibi sosyal hizmetler kurumunun hazırlayacağı sosyal inceleme raporuna dayalı olarak da verilebilmektedir. Ancak, tedbir kararları duruşmalı yapılmamaktadır. Tedbir kararlarına ilişkin usûl ÇKK’da düzenlenmiştir (13.madde). Buna göre, velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması (7.madde, 7.fıkra) hariç olmak üzere, *suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklarla korunma ihtiyacı olan çocuklar* hakkında duruşma yapılmaksızın tedbir kararı verileceği hüküm altına alınmıştır. Bununla birlikte, hâkim zaruret gördüğü hallerde duruşma yapılabilmektedir (13.madde, 1.fıkra).

Hukuki düzenlemeler incelendiğinde, her ne kadar zaruret durumlarında kararların duruşmalı yapılmasına imkân tanınsa da çocukların ailelerinden alınıp kurum bakımına yol açan tedbir kararları mahkemeler tarafından çoğunlukla duruşmasız olarak verilmektedir. Öte yandan, ÇKK’da “tedbir kararının verilmesinden önce yeterli idrak gücüne sahip olan çocuğun görüşü alınır, ilgililer dinlenebilir, çocuk hakkında sosyal inceleme raporu düzenlenmesi istenebilir” denilmektedir (13.madde, 2.fıkra). Tedbir kararının verilmesinden önce yeterli idrak gücüne sahip çocuğun görüşünün alınması noktasında net bir ifade (alınır) kullanılmasına rağmen, ilgili diğer kişilerin (ör. Anne ve/veya baba) görüşlerinin alınması noktasında ise kesin bir ifadeye yer verilmemiştir.

Tedbir kararlarının duruşmasız alınması hususu çocuğun ailesi, yakınları ve çocuk koruma alanında çalışan sosyal çalışma görevlileri açısından ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir. Çocuğun ailesi ve yakınları açısından düşünüldüğünde, aileler çocuklarının kendilerinden alınmasına yol açan karar hakkında görüş ve düşüncelerini dile getirme, hukuki olarak kendilerini ifade etme ve delillerini ortaya koyma hakkından yoksun kalabilmektedir. Öte yandan, korunma ve bakım tedbiri kararlarına ilişkin tartışma ve müzakere ortamının bulunmamasının, sosyal inceleme raporu ve diğer belgelerin niteliğini de etkilediği düşünülmektedir.

SONUÇ

Bu derlemede, çeşitli ülkelerdeki çocuk koruma sistemlerinin ağır istismar ve çocuk ölümü vakalarına verdikleri kurumsal yanıtlara yer verilmiş olmakla birlikte Türkiye değerlendirmesinde alan yazındaki bilgi eksikliği nedeniyle bu konuya ağırlıklı

raporlarıyla, gerekse çapraz sorgulamada verdiği sözel ifadeleriyle mahkemeyi ikna etmesi gerekmektedir (Beter, 2010).

değnilmemiştir. Türkiye çocuk koruma sistemindeki hukuki düzenlemeler ve kurumsal işleyiş konularına eleştirel gözle bakılmıştır. Bu bağlamda, çocuk koruma alanında aynı konuda farklı hukuki düzenlemelerin bulunması, uygulamada işleyiş farklılıkları, çocuklara yönelik başvuru, tespit ve inceleme anlamında koordinasyon eksikliği, sosyal inceleme raporlarının kanıta dayalı olarak hazırlanmasını güvence altına alacak bir mekanizmanın bulunmaması, ihmal ve istismar alanında eğitim görmemiş heterojen meslek grupları tarafından sosyal inceleme raporlarının hazırlanması, tedbir kararı taleplerinin değerlendirildiği bir komisyonun bulunmaması ve tedbir kararlarının duruşmalı yapılmaması temel eksiklikler olarak değerlendirilmiştir.

Gelişmiş ülkelerin çocuk koruma sistemleri, ağır ve ölümcül istismar vakaları sonrası büyük eleştirilerle karşılaştıklarında ülkeler çocuk koruma sistemlerini tekrar gözden geçirerek benzer vakaların önüne geçmek için çocuk koruma politikalarını, prosedürlerini tekrar yapılandırma yoluna gitmişlerdir. Ölümcül ve ağır istismar vakaları sonrası çocuk koruma sistemlerinin sorgulanması ve yeniden gözden geçirilmesi olumlu olmakla birlikte medya ve kamuoyu baskısı ve anlık olay üzerine yürürlüğe konulan politikaların başka sorunları da beraberinde getirdiği yapılan araştırmalarda sıklıkla vurgulanmıştır. Özellikle, çocuk koruma anlamında aile ve devlet arasındaki dengenin bozulması, ihmal ve istismara yönelik müdahale eşiğinin aşağıya çekilmesi, riskten kaçınan ve aileye müdahale eden bir yaklaşımın politika ve uygulamalara egemen olması, aile kurumunu çeşitli boyutlarda etkilemekte ve binlerce çocuğun ebeveyn bakımından yoksun kalmasına yol açabilmektedir.

Ölümcül istismar vakaları sonrası, çocukları korumaya odaklanan müdahaleci ve riskten kaçınan yaklaşımlar sahada uygulayıcılar tarafından da farklı bir şekilde algılanabilmektedir. Çocuk koruma sistemindeki eksikliklerin tespit edilip giderilmesi yerine, çocukları koruma sorumluluğunun sadece sahadaki çocuk koruma çalışanlarına bırakıldığı durumlarda, bu profesyoneller de herhangi bir riske karşı kendilerini korumak amacıyla rahatlıkla koruma kararına başvurabilmektedir.

Ülkemiz ölçeğinde değerlendirildiğinde, ölümcül istismar vakalarına ilişkin benzer bir sistemsel ve kurumsal tepkinin henüz oluşturulmadığı açıktır. Bu eksiklik, hem ölümcül istismar vakalarından gerekli derslerin çıkarılmasının önüne geçmekte hem de değişen ve karmaşıklaşan ihmal ve istismar kaygıları doğrultusunda çocuk koruma algısının gelişmesine ve çocuk koruma alanındaki politika, prosedür ve eğitim değişikliklerinin zamanlı ve planlı bir şekilde yapılmasını geciktirmektedir. Koruma ve bakım kararı, nihai olarak çocuğun ebeveynleri yanında bakımının uygun olmadığı

anlamını taşımaktadır. Dolayısıyla, eğitim, danışmanlık ve sağlık tedbirleri ile karşılaştırıldığında bakım tedbiri, kararların en ağırlı olup bunun bir kişinin değerlendirmesine bırakılmaması, çocuklara yönelik kararların çocuk koruma alanında deneyimli kişilerin oluşturduğu deneyimli meslek elemanlarından oluşan bir komisyon tarafından alınması ve tedbir kararlarının duruşmalı mahkemeler yoluyla yapılması yönünde düzenlemeler yapılmasında yarar vardır. Son tahlilde, çocukların korunma altına alınmasında ve korunma kararlarının kaldırılmasında kanıta dayalı uygulamalara, karar verme süreçlerinde ortak çalışmaya, sistemin güvenilirliğini artıran kontrol ve izleme mekanizmalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

ÖNERİLER

Ölümcül istismar ve ihmal vakalarına ilişkin yapılan literatür taraması ve incelenen uluslararası çocuk koruma sistemleri çerçevesinde Türkiye'deki çocuk koruma sisteminin geliştirilmesinde ve güncellenmesinde aşağıdaki önerilerin yararlı olabileceği düşünülmektedir.

1. SHK ile ÇKK'nın gelişen ihtiyaçlara göre yeniden ele alınması, eksikliklerin giderilmesi ve çocuğa yönelik hukuki düzenlemelerin tek bir yasa altında birleştirilmesi,
2. Korunma ihtiyacı olan çocuk, ihmal ve istismar, çocuğun güvenliğinin tehlikeye girmesi, şiddet gibi kavramların literatür ve kanıta dayalı olarak düzenlenmesi ve çocuk koruma uygulamalarının her aşamada kanıta dayalı olarak ifa edilmesi,
3. 5395 Sayılı ÇKK ile yürürlüğe konulan ve birden fazla meslek grubunun (sosyal çalışma görevlisi) sosyal inceleme raporu hazırlamasına ve çocuk hakkında karar vermesine imkân veren düzenlemenin yeniden ele alınması,
4. Korunma ihtiyacı olan çocuk ile ilgili ilk değerlendirmenin ihmal ve istismar alanında eğitim almış, uzman ve deneyimli sosyal çalışmacılar tarafından ya da onların gözetiminde yapılması,
5. Koruma ve bakım tedbirinin alınması, gözden geçirilmesi ve kaldırılmasına yönelik nihai kararların, çocuk koruma alanında uzman olan meslek elemanlarının yer aldığı bir komisyon tarafından yapılması,
6. Sosyal inceleme raporlarının salt kanaate dayalı hazırlanmasının önüne geçilmesi ve çocuk ile ilgili belgelerin kanıta dayalı olarak hazırlanmasını sağlayacak düzenlemeler yapılması,
7. Çocukların korunma altına alınmasına yönelik bakım tedbiri kararlarının zorunlu durumlar haricinde duruşmalı yapılması,
8. Korunma ve bakım tedbiri kararı kaldırılan çocukların gerektiğinde mahkeme tarafından verilecek tedbir/izleme kararlarına tabi tutularak sosyal çalışmacılar tarafından belirli bir süre takiplerinin sağlanması,
9. Çocukların korunma altına alınmasına yönelik işlemlerde aile ve akrabaların sürece katılımlarını güvence altına alacak adımların atılması,

10. Aile kurumunu destekleyici ve güçlendirici politikalar geliştirilerek çocukların sonradan maruz kalabilecekleri her türlü ihmal ve istismarın proaktif olarak en aza indirgenmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akyüz, E. (1988). Medeni Kanun İle Sosyal Hizmetler Kurumu Kanunu Açısından Korunmaya Muhtaç Çocuklar. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 20, 1-2.
- Akyüz, E. (1991). Medeni Kanuna Göre Çocuğun Ana-Babasına Karşı Korunması. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 2(2).
- Beckett, C. (2003). Child protection: An introduction. Sage.
- Beter, Ö. (2010). Türkiye ve İngiltere’de Çocuk Koruma Sistemleri (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Çocuk Koruma Kanunu (2005). R.Gazete :Tarih: 15/7/2005 Sayı : 25876
- Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usûl Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Resmî Gazete Tarihi: 24.12.2006 Resmî Gazete Sayısı: 26386
- Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu Ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 24.12.2006 Resmi Gazete Sayısı: 26386
- Fegert, J. M., Schnoor, K., Kleidt, S., Kindler, H., & Ziegenhain, U. (2008). Verbesserung des Kinderschutzes durch systematische Fehleranalyse. Expertise im Auftrag des Bundesministeriums für Familie, Senioren, Frauen und Jugend. Berlin.
- Freymond, N. ve Cameron, G. (2006). Understanding International Comparisons of Child Protection, Family Service, And Community Caring Systems of Child And Family Welfare. Towards positive systems of child and family welfare: International comparisons of child protection, family service, and community caring systems, 3-25
- Furedi, F. (2002). Paranoyak Anne – Babalık, Uzmanları Dikkate Almamak Çocuğunuz İçin En İyisi Olabilir (Çev. Arzu Tüfekçi). İstanbul: İz Yayıncılık
- Gilbert, N., Parton, N. and Skivenes, M. (Eds.). (2011). Child protection systems: International trends and orientations. OUP USA.
- Hetherington, R. (1998). Issues in European child protection research. European Journal of Social Work, 1(1), 71-82.
- Hietamäki, J. (2012). Child Protection in Finland. Child Protection Systems: An International Comparison of ‘Good Practice Examples’ of five Countries (Australia, Germany, Finland, Sweden, United Kingdom) with Recommendations for Switzerland, 181-225.

- Hill, M., Stafford, A., & Lister, P. G. (Eds.). (2002). *International Perspectives on Child Protection: Report of a Seminar Held on 20 March 2002*. Scottish Executive.
- Houston, S. (2002). Re-Thinking a Systemic Approach to Child Welfare: A Critical Response to the Framework for the Assessment of Children in Need and their Families. *European Journal of Social Work*, 5(3), 301-312.
- Lonne, B., Parton, N., Thomson, J., & Harries, M. (2008). *Reforming child protection*. Routledge. New York
- Munro, E. (2008). *Effective child protection*. Sage. London
- Ponnert, L. (2012). Child Protection in Sweden. *Child Protection Systems: An International Comparison of 'Good Practice Examples' of five Countries (Australia, Germany, Finland, Sweden, United Kingdom) with Recommendations for Switzerland*, 226-257.
- Sosyal Hizmetler Kanunu (1983). Resmi Gazete Tarihi: 27/5/1983 Sayı: 18059
- Sosyal Kanun Kitabı (2019). 4 Ekim 2019 tarihinde <https://www.sozialgesetzbuch-sgb.de/sgbviii/8a.html> adresinden ulaşılmıştır.
- Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği, Resmi Gazete Tarihi 09.02.2013, Sayı: 28554
- Spratt, T. (2012). Child Protection in the United Kingdom. *Child Protection Systems: An International Comparison Of "Good Practice Examples" of Five Countries (Australia, Germany, Finland, Sweden, United Kingdom) With Recommendations For Switzerland*. The Swiss Project Fund for Child Protection (Ed.)
- Spratt, T., Nett, J., Bromfield, L., Hietamäki, J., Kindler, H., & Ponnert, L. (2012). *Child Protection Systems: An international comparison of "good practice examples" of five countries (Australia, Germany, Finland, Sweden, United Kingdom) with recommendations for Switzerland*.
- Wolff, R., Biesel, K. ve Heinitz, S. (2011). *Belirsizlik Çağında Çocuk Koruma: Almanya Yaklaşımı. Çocuk Koruma Sistemleri: Uluslararası Trend ve Yönelimler*. (ed. Gilbert, N., Parton, N. ve Skivenes, M), Oxford University Press, New York
- Yaman, F. (2018). *Almanya'da Çocukları Koruma Altına Alınan Göçmen Ailelere Yönelik Koruma Hizmetlerinin İncelenmesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Türk Medeni Kanunu (2001) Resmî Gazete Tarihi: 8/12/2001 Sayı: 24607